

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ШКІДЛИВИМ ДІЯМ ВОД

На сучасному етапі розвитку суспільних відносин в Україні заслуговує на особливу увагу проблема запобігання шкідливим діям вод. Важливість її розв'язання шляхом удосконалення правового забезпечення зумовлюється 2-ма основними чинниками.

По-перше, наявністю значного погіршення екологічної ситуації в країні. Поступове підвищення антропогенного й техногенного навантаження на навколишнє природне середовище вже зараз призводять до збільшення негативних екологічних наслідків, зокрема, внаслідок шкідливої дії вод. Так, понад 18% території України уражено інтенсивною ерозією, 17% – страждає від підтоплення [11, 2003. – № 42. – Ст. 2228]. Причому останній процес набуває все більшого розмаху. Приміром середньорічні збитки від паводків лише по Закарпатській області склали в 1979-1985 рр. 16,7 млн. грн., у 1986-1995 – 12,8 млн., у 1996-1997 рр. – 16,5 млн. грн. За останні роки в Україні спостерігається підвищення рівня ґрунтових вод, що викликає підтоплення значних територій і сільськогосподарського призначення, і населених пунктів. Більшою мірою це стосується південно-східного регіону, включаючи Автономну Республіку Крим, Дніпропетровську, Донецьку, Запорізьку, Миколаївську й Херсонську області [3; 2002. – № 25. – Ст. 172].

По-друге, заінтересованість держави в належному правовому забезпеченні запобігання шкідливої дії вод, що виявляється у створенні певного правового підґрунтя з метою регулювання цих процесів.

На сьогоднішні дані питання регламентується чинним Водним кодексом України [3; 1995. – № 24. – Ст. 189], Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» [3; 1991. – № 41. – Ст. 546], і спеціальними нормативно-правовими актами, що визначають основні напрями державної політики України у сфері охорони навколишнього природного середовища, використанні природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки, як-то: постанова Верховної Ради України від 5 березня 1998 р. «Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» [3; 1998. – № 38-39. – Ст. 248], Закон України «Про Загальнодержавну програму розвитку водного господарства» [3; 2002. – № 25. – Ст. 172], розпорядження Кабінету Міністрів від 17 жовтня 2007 р. «Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року» [3; 2007. – № 79. – Ст. 2961] та ін.

Наведені нами дані про складну екологічну ситуацію в країні свідчать про необхідність удосконалення правового забезпечення запобігання шкідливим діям вод, зокрема, і шляхом систематизації відповідних нормативно-правових актів, що, на думку багатьох фахівців з теорії права, є найбільш ефективним засобом поліпшення законодавчої бази [7; 10].

Науковою базою для написання даної статті послужили праці таких відомих учених-правознавців, як В.І. Андрейцев, М.М. Бринчук, А.П. Гетьман, О.С. Колбасов, М.В. Шульга [1; 2; 6; 8], а також учених, які більш детально займалися проблемою охорони вод, як-то: В.І. Гордеев та Н.В. Локтєва [5; 9] та ін.. Зауважемо, що питання правового забезпечення запобігання шкідливим діям вод висвітлювалося зазначеними вченими лише фрагментарно, воно не було об'єктом спеціального вивчення, а тому давно вже стоїть на порядку денному.

Мета статі полягає – з'ясувати основні теоретичні засади й напрямки вдосконалення нормативно-правової бази, регулюючої питання запобігання шкідливим діям вод. Згідно з нею її завдання полягає в тому, щоб на підставі ґрунтовного аналізу спеціальної наукової літератури й нормативно-правових актів окреслити шляхи й форми вдосконалення відповідної правової основи щодо регламентації питань, пов'язаних із запобіганням шкідливим діям вод.

Звернімося до Водного кодексу України. Питання запобігання шкідливій дії вод визначає гл. 21 «Запобігання шкідливим діям вод та аваріям на водних об'єктах і ліквідація їх наслідків» (розд. IV «Охорона вод»). Безумовно, об'єднання понять «охорона вод» і «запобігання шкідливим діям вод» в одному розділі на етапі становлення українського законодавства з погляду юридичної техніки є обґрунтованим, зважаючи на суміжність відповідних правових відносин. Однак дані поняття не тотожні. Під першим прийнято вважати закріплену в законодавстві систему державних і громадських заходів, спрямовану на запобігання забрудненню, засміченню, вичерпанню вод та організацію раціонального використання водних ресурсів для задоволення потреб народного господарства й забезпечення матеріальних, екологічних і культурно-оздоровчих інтересів населення, а також на ліквідацію негативних явищ і поліпшення стану вод [6, с. 210]. Ось чому можна впевнено стверджувати, що об'єктом правової охорони вод є вода як природний об'єкт.

На сьогоднішні водне законодавство не передбачає поняття «шкідлива дія вод», а обмежується лише відповідним переліком випадків, які належать до шкідливих дій вод, і переліком заходів щодо їх усунення. Проте, проаналізувавши види таких дій і заходів щодо їх запобігання, можемо дійти висновку, що об'єктом правової охорони виступають не тільки води (водні об'єкти), а й інші об'єкти (будівлі, споруди тощо). Це свідчить про неоднакову правову природу категорій «охорона вод» та «запобігання шкідливим діям вод».

Цікавим є факт, що Водний кодекс Української РСР від 9 червня 1972 р. [4; 1972. – Дод. до № 24. – Ст. 200] також приділяв увагу питанню запобігання шкідливим діям вод, у якому назва цього розділу визначалася як «Охорона вод і запобігання їх шкідливому діянню».

Вважаємо, що закріплення у водному законодавстві заходів запобігання шкідливим діям вод є неповним і достатньо фрагментарним. Звичайно, з урахуванням постійного науково-технічного прогресу, встановлення всіх можливих заходів запобігання шкідливим діям вод у Водному кодексі України є не досить доречним. Однак є впевненість у тому, що до основних цих заходів треба додати ті, що передбачені Законом України «Про Загальнодержавну програму розвитку водного господарства» від 17 січня 2002 р. [3; 2002. – № 25. – Ст. 172]. Серед них основним нормотворчим напрямком дій законодавця є створення і впровадження систем моніторингу й контролю водних ресурсів.

Як уже зазначалося, правові приписи стосовно запобігання шкідливим діям вод увійшли до багатьох нормативних актів.

Їх поняття, види, стадії, деякі невідкладні заходи щодо запобігання стихійному лиху, спричиненому шкідливою дією вод, аваріями на водних об'єктах, ліквідації їх наслідків, інші загальні положення зосереджено у Водному кодексі України й у нормативно-правових актах (як на рівні законів, так і підзаконних нормативно-правових актів). Поглиблений аналіз цих нормативних актів дозволяє стверджувати, що значна їх кількість, а також правових приписів породжує дублювання окремих положень, окремі питання врегульовано неповно, або зовсім не регламентуються, у низці питань зустрічаються неузгодженості. Численні правові приписи стосовно запобігання шкідливим діям вод і ліквідації їх наслідків призводять до розбіжностей у їх застосуванні.

Підсумовуючи наведене, можемо зробити висновок, що вдосконалення законодавства у сфері запобігання шкідливим діям вод на сьогодні можна здійснювати: (а) внесенням змін і доповнень до Водного кодексу України або (б) прийняттям окремого нормативно-правового акта. Було б доцільно прийняти спеціальний комплексний нормативний акт, який упорядкував би основні питання запобігання шкідливим діям вод і ліквідації їх наслідків, затверджений відповідною постановою Кабінету Міністрів України.

Тема правового забезпечення запобігання шкідливим діям вод належить до надзвичайно актуальних і заслуговує на особливу увагу. У подальшому необхідно провести спеціальне наукове дослідження для з'ясування основних теоретичних засад цієї проблеми, зокрема, визначити структуру запропонованого нормативно-правового акта, його зміст тощо.

Список літератури: 1. *Андрейцев В.І.* Екологічне право: Курс лекцій. – К.: Вентурі, 1996. – 208 с. 2. *Бринчук М.М.* Экологическое право (право окружающей природной среды). – М.: Юристъ, 1998. – 688 с. 3. Відомості Верховної Ради України. 4. Відомості Верховної Ради УРСР. 5. *Гордеев В.И.* Правовые вопросы использования и охраны малых рек в Украине: Дис. ... канд. юрид. наук. – Х., 1994. – 173 с. 6. Екологічне право України: Підручник для студ. юрид. навч. закл. / За ред. *А.П. Гетьмана, М.В. Шульги.* – Х.: Право, 2005. – 384 с. 7. Загальна теорія держави і права: Підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / За ред. *М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченко, О.В. Петришина.* – Х.: Право, 2002. – 432 с. 8. *Колбасов О.С.* Теоретические основы права пользования водами в СССР. – М.: Наука, 1972. – 228 с. 9. *Локтєва Н.В.* Правове регулювання комплексного використання водних ресурсів Дніпровського басейну: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. / Київ. нац. ун-т. – К., 2007. – 20 с. 10. *Общая теория права и государства: Учебник / Под ред. В.В. Лазарева.* – М.: Юрист, 1994. – 360 с. 11. Офіційний вісник України.

Надійшла до редакції 07.03.2008 р.